

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО

УДК 01(477)(092)

Наталія Тарасівна Стронська,

кандидат історичних наук, доцент
кафедри інформаційних комунікацій та бібліотекознавства
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
natalistron@gmail.com

**ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА ЯК СТРУКТУРНА ЧАСТИНА ІНФОРМАЦІЙНОЇ
МОДЕЛІ “УКРАЇНСЬКА БІБЛІОГРАФІЯ В ОСОБАХ”: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ**

Мета роботи. Дослідження з розглядом особливостей репрезентації електронної бібліотеки на тлі інформаційного суспільства як осередку актуалізованих останнім даних. Останнє пов'язане зі специфікою функціонування електронної бібліотеки, структурною частиною якої є інформаційна модель “Українська бібліографія в особах”. **Методологія дослідження** полягає в застосуванні компаративного, історико-логічного методів. Зазначений методологічний підхід дає змогу розкрити та піддати аналізу певних моделей побутування інформації стосовно антропологічної компоненти в соціальних відносинах, що надаються бібліотеками. **Наукова новизна** роботи полягає в аналізі сучасних біобібліографічних онлайн-ресурсів і баз даних, що показав їхню розпорошеність, неоднорідність рівня та обсягу подання інформації. **Висновки.** Створення електронного біографічного ресурсу передбачає розробку вдосконаленої схеми інтегрованого персонального представлення інформації про бібліографа, де подаються такі основні взаємопов'язані блоки верхнього ієрархічного рівня біографічної інформації, як електронна бібліотека, мультимедійні ресурси, тезаурус.

Ключові слова: електронні бібліотеки, інформаційне суспільство, бібліографія, біобібліографія, українська бібліографія в особах.

Наталія Тарасовна Стронская,

кандидат исторических наук, доцент
кафедры информационных коммуникаций и библиотековедения
Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

**ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА КАК СТРУКТУРНАЯ ЧАСТЬ ИНФОРМАЦИОННОЙ
МОДЕЛИ “УКРАИНСКАЯ БИБЛИОГРАФИЯ В ЛИЦАХ”: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ**

Цель работы. Исследование является рассмотрением репрезентации электронной библиотеки на фоне информационного общества как средоточия актуализированных последних данных. Последнее связано со спецификой функционирования электронной библиотеки, структурной частью которой является информационная модель “Украинская библиография в личностях”. **Методология исследования** состоит в использовании компаративного, историкологического методов. Упомянутый методологический подход позволяет раскрыть и проанализировать определенных моделей бытования информации относительно антропологического компонента в социальных отношениях, предоставляемых библиотеками. **Научная новизна** работы состоит в анализе современных библиографических онлайн-ресурсов и баз данных, который показал их распыленность, неоднородность уровня и объема информации. **Выводы.** Создание электронного биографического ресурса предусматривает разработку усовершенствованной схемы интегрированного персонального представления информации о библиографе, где подаются основные взаимосвязанные блоки верхнего иерархического уровня биографической информации, как электронная библиотека, мультимедийные ресурсы, тезаурус.

Ключевые слова: электронные библиотеки, информационное общество, библиография, биобиблиография, украинская библиография в персоналиях.

Nataliia Stronska,

Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor
Department of Information Communication and Library Science
of The National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

ELECTRONIC LIBRARY AS A STRUCTURAL PART OF THE INFORMATION MODEL “UKRAINIAN BIBLIOGRAPHY IN SPECIALS”: PROBLEMATICS FORMULATION

Purpose of Article. *The research studies the representation of the electronic library against the backdrop of the information society as the focus of the recent data. The last one is related to the specific functioning of the electronic library, the structural part of which is the information model named “Ukrainian Bibliography in Personalities.”* **Methodology.** *The methodology of the research consists in the use of comparative and historical-logical methods. This methodological approach allows to disclose and analyze certain models of information within the issue of the anthropological component in the social relations provided by libraries.* **Scientific novelty** *of the work consists in the analysis of modern online bibliographic resources and databases showed their sputtering, dissimilarity of the information level and capacity.* **Conclusions.** *Creation of the electronic biographic resource provides the development of an improved scheme for the integrated personal presentation of information about a bibliographer, where the main interrelated blocks of the upper hierarchical level of bibliographical data are submitted in the form of the electronic library, multimedia resources, thesaurus.*

Key words: *electronic libraries, information society, bibliography, bio-bibliography, Ukrainian bibliography in individuals.*

Актуальність теми дослідження. Інформація на сьогодні постає тією першоосновою, на базі якої витворюється вся низка актуальних продуктів (зокрема інформаційних), що робить її об'єктом вивчення не тільки аналітиків, математиків, природознавців тощо, а й культурологів, бібліотекознавців, філософів та інших. Таким чином, вона (інформація) може бути позиціонована як найвища цінність сучасного суспільства, схильного до космополітизму (об'єднання) – з одного боку, й атомізації (відокремлення) – з іншого. Отже, саме її (інформації) існування призводить до диференціації (стратифікації) витворених інформаційних продуктів, поява яких відбувається у межах особливостей побутування останньої в реальності.

При цьому варто пам'ятати, що інформація як така представлена лише у ідеальному розумінні: так, емпірично вона є смислом, репрезентованим певною фізичною формою. Особливо цікавим є цьому плані тілесний (фізичний) момент її репрезентації у навколишній для індивідуума реальності. Тут звернімо увагу на тілесну (фізичну) репрезентацію сучасного інформаційного (бібліотечного) працівника та/або результатів його діяльності, яка/які може/можуть розгортатись класично (міжособистісна комунікація опосередкована тілесністю (межами фізичного тіла) окресле-

ного спеціаліста) та електронно (віртуально) (електронна форма його репрезентації за посередництвом створення його біографічно-бібліографічної електронної бібліотеки).

На наш погляд, саме другий варіант має підвищену актуалізацію сучасним інформаційним суспільством. Це можна пояснити тим, що така «електронна представленість» інформаційного співробітника є єдиною можливістю одержати цифрові копії необхідних документів, розкиданих по різних сховищах. Останнє спричиняє повноцінну репрезентацію особи окресленого спеціаліста (в цьому випадку – бібліографа) в його дослідженнях, оточенні, зв'язках, наукових розробках, присвячених доробку різних учених.

Окрім того, з'являється можливість доповнювання покладеної за замовчуванням в контексті класичної бібліотечної парадигми, інформації, власне, самими документами тощо. Саме тому сучасні бібліотеки активно освоюють такий напрям своєї діяльності як віддалене консультування користувачів, віртуально репрезентуючи власні надбання, продукти й одиниці фонду в Інтернеті, останнє створює нечуваний в бібліотечній практиці прецедент вибудовування електронної комунікації із її користувачами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед дослідників окресленого питання

варто назвати таких вчених як: G. Chowdhury, S. Chowdhury, F. J. Garcia Marco, K. Wittenberg, Н. Авдеєва, І. Антоненко, Б. Антопольский, О. Бодак, О. Воскобойникова-Гузєва, Л. Глазунова, В. Жукова, А. Земсков, О. Клименко, Л. Костенко, Є. Кулик, О. Лавренова, К. Лобузїна, Т. Майстрович, О. Осталецька, О. Пастушенко, В. Попик, Л. Пестрецова, Л. Присяжна, Г. П'яткова, Є. Рибак, О. Рибачок, Д. Самбулов, Н. Солонська, А. Соляник, Г. Шемаєва та інших.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розгляд особливостей репрезентації електронної бібліотеки на тлі інформаційного суспільства як осередку актуалізованих останнім даних. Предметом – специфіка функціонування електронної бібліотеки, структурною частиною якої є інформаційна модель «Українська бібліографія в особах».

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розвиток інформаційних потреб науки щодо повноти інформації про особу суголосний з новітніми тенденціями розвитку інформаційного суспільства, а також можливістю в єдиному комплексі представити як особистість, так і повнотекстовий доробок вченого. Вищезазначене дає змогу говорити про потребу в створенні *не виключно бібліографічного ресурсу, але повнотекстової електронної бібліотеки* досліджень того чи іншого науковця – як в опублікованих, так і в архівних джерелах, а також тих, що характеризують науковий доробок його школи, профіліграфічні зв'язки тощо. Означена потреба у створенні такого ресурсу може бути пояснена також тенденцією до *кооперування наукових доробків учених* через їхнє представлення у вигляді наукової декларації, що репрезентована у популярних наразі наукометричних базах, які, втім, автор цієї статті не вважає панaceaю, оскільки і вони мають певні недоліки представлення зазначених даних.

Зрозуміло, що окреслена ситуація продукує висновок про те, що наразі інформаційні технології виконують роль не просто допоміжного інструментарію, існування якого гарантує отримання тих чи інших даних, на кшталт протезу, що полегшує виконання певних дій в

онтологічній реальності індивідуумом. Натомість, постаючи повноцінним каналом, вони актуалізують потенційну можливість інформаційного забезпечення останнього: тут ми маємо на увазі, що наявність засобів не означає досягнення мети (так, присутність солі й спагеті на кухні зовсім не гарантує готової страви на столі).

Відтак інформаційні технології сьогодні дають змогу розкрити особистість науковця ґрунтовніше, створивши персональний електронний ресурс як частину наукової *інфосфери* (*ноосфери* – в термінології В. Вернадського) суспільства. У той час як наукометричні бази та їхні неповні відповідники репрезентують певну частку його доробку, який вони, з певних технічних особливостей, здатні охопити. Таким чином, електронна бібліотека як така потенційно здатна створити ґрунтовніший огляд наукового доробку, продукуючи більший ступінь потенційної забезпеченості індивідуума інформаційними осередками (в цьому випадку – *електронними бібліотеками* як представниками класичних форм минулого – книгозбірень).

Під останньою («електронною бібліотекою») варто розуміти певну інформаційну систему, яка дає змогу накопичувати, зберігати та ефективно використовувати різноманітні колекції електронних документів, доступні для користувачів через глобальні мережі передачі даних. У такому витлумаченні основу електронної бібліотеки становить *електронна колекція*, яка по суті є колекцією електронних документів, до складу яких входять бібліотечні матеріали та документи в цифровому (електронному) форматі. Під останніми маються на увазі бібліографічні та реферативні бази даних і покажчики; довідкові бібліографічні видання на компакт-дисках; електронні журнали, електронні книги; повнотекстові бази даних (матеріали конференцій, збірники тощо); колекції цифрових зображень, аудіо- та відеозаписів; інші онлайн бази даних та ресурси Інтернету [4; 9; 10; 11].

Таким чином, зазначені бази даних доцільно створювати на корпоративній основі низки бібліотек, які почали напрацьовувати власні бібліографічні ресурси (до прикладу, НБУВ, ДНПБУ тощо). Однак хотілося б

окреслити основні технологічні проблеми, з якими зіткнуться бібліотеки, що формують електронні бібліотеки або колекції документів. Так, згідно з думками Т. В. Майстрович [13] та К. Вітенберга [6], необхідно:

- підтримувати постійну відповідність програмного та апаратного забезпечення бібліотеки сучасним стандартам;

- мати уніфікований і простий інтерфейс користувача та системи підтримки віддаленого доступу;

- розробити основні критерії добору документів;

- уніфікувати опис та каталогізацію електронних документів, механізм співвіднесення опису з оригіналом;

- гарантувати цілісність інформації, її постійне і безперервне надання користувачам.

Окрім того, варто звернути увагу також на такий важливий момент, як розширення описів ресурсів їхнім повнотекстовим електронним представленням, яке вимагає розгляду іншого важливого питання: а саме – особливостей репрезентації електронних версій в таких інформаційних осередках. Так, вимоги до електронних версій документів мають відповідати, першою чергою, критерієві достовірності, а саме – документ в електронному вигляді має максимально відтворювати оригінал.

Також інформація в електронному вигляді надає додаткові можливості з боку зручності роботи із нею: ефективна навігація в матеріалі, пошукові індекси тощо. Для представлення документів в електронних бібліотеках можуть використовуватися різні формати, серед них варто назвати найрозповсюдженіші, зокрема: PDF, DjVu, DOC, TXT, TIFF, JPEG, HTML, XML, FB2, FB3 (FictionBook), CHM, SWF (FLASH-документи) тощо [15]. Показовим у цьому плані є інформаційна модель «Українська бібліографія в особах» (далі – УБО): так, аналіз форматів, найпридатніших для її створення і позиціонування специфічної інформації, наявної у ній, дає змогу виділити найзручніші й найприйнятніші для формування ресурсів електронної бібліотеки цього ресурсу.

Так, продуктивними є формати *PDF*, *DjVu* [2]: формат PDF (аббревіатура від англ. Portable Document Format) розроблений фір-

мою Adobe Systems з використанням низки можливостей мови PostScript як незалежний від платформи формат подання в електронному вигляді поліграфічної продукції, різної електронної документації (в тому числі електронних книг) і презентацій. Натомість формат DjVu був створений фірмою AT&T передусім для розміщення в Інтернеті відсканованих зображень, проте він є доволі продуктивним і для текстових масивів.

Зауважимо при цьому, що окрім форматового забезпечення електронної бібліотеки, основну увагу необхідно приділити користувачькому інтерфейсу, домінантною рисою якого має стати інтуїтивність його побудови. Так, вже на початку виникнення загальнодоступних інформаційних систем стало очевидним, що основним навігаційним засобом у сучасному інтернет-просторі є технологія гіпертексту [2], яка отримала особливого поширення в культурі постмодерну (М. Павич, Борис Акунін, В. Пелевін та інші).

Природно, що будь-яка бібліотека (зокрема електронна) як інформаційних осередок призначена для певних користувачів, а відтак – має надавати підтримку конкретним видам діяльності, тобто сприяти адаптації індивіду до онтологічної реальності. Саме тому при вирішенні цього питання ми виходили з того, що саме сьогодні можна представити користувачам, – і не лише таким, які цікавляться бібліографознавством або біографістикою, але й всім історикам українського минулого, а також розглядали цей ресурс як фундаментальну джерельну основу історичних досліджень культури.

При цьому важливо оцінити не лише інформаційні потреби користувачів різних професійних напрямів, але й характер їхньої інформаційної поведінки під час роботи з пошуку необхідної інформації [8; 1; 2]. Вищезазначене підкреслює нагальність й необхідність коректного і правильного вибудовування інтерфейсу ресурсу, який має бути при цьому націлений не на широке коло питань, але вирішувати конкретні біобібліографічні питання, що виникають під час роботи із ним.

У процесі формування електронних ресурсів, за даними узагальнюючої публікації Т. В. Майстрович [13], можлива реалізація кількох методичних підходів (моделей), зокрема:

- суцільне оцифрування фондів бібліотеки;
- переведення активно використовуваної частини документів в електронну форму;
- формування певних електронних колекцій, підібраних за окремими критеріями;
- створення комплексної культурно-освітньої програми й бази знань;
- логічна й продумана політика інформатизація бібліотечного інституту.

Зазначимо, що для сучасного інформаційного дослідження найприйнятнішою й найорганічнішою є *модель формування електронної бібліотеки як інформаційного осередку*, тобто джерела бази знань. Однак така модель є однією з інтелектуальносмих, а відтак – надзвичайно складною для втілення у практику. Це пов'язано з необхідністю стратифікації й оцінювання масиву наукових досліджень, яка своєю чергою спричиняє проблему віднаходження кандидатів, які були б здатні виконати це складне завдання.

Наукова новизна. Саме тому модель УБО базується на основі перекладу в електронну форму науково-значущих публікацій або їхніх фрагментів та подальшого їх структурування в напрямі створення енциклопедичної бази даних, матеріал якої постійно оновлюється. Більшість проблем, пов'язаних з реалізацією такого проекту, лежить в області якісної експертизи змісту матеріалів; пошуку способу викремлення оригінального знання; створення механізмів виявлення змін у знанні і методів відстеження появи нового знання; чіткого визначення цільової аудиторії. Відтак вичленовування оригінального знання і його актуалізація – спільна задача бібліографів та експертів у різних галузях науки, яка, скоріше за все, може бути досягнута на рівні певної спеціалізації.

Саме такий підхід дасть змогу на основі укладеної археографічної та бібліографічної

джерельної бази скласти перспективний план оцифрування бібліотечних та архівних ресурсів з метою повнотекстового поповнення бази знань української бібліографії. Таким чином, до електронної бібліотеки увійдуть інформаційні джерела різного походження, оскільки вона має акумулювати електронну бібліографічну інформацію, повнотекстові біографічні інформаційні джерела, зокрема архівні, а також бібліографічні твори українських бібліографів. Це особливо важливо тому, що у багатьох випадках видатні бібліографи були особами, науковий доробок яких не обмежувався лише бібліографічною діяльністю та створенням бібліографій: вони були фахівцями в галузі історії, мови та літератури, етнографії та культури України.

Висновки. Аналіз сучасних біобібліографічних онлайн-ресурсів і баз даних показав їхню розпорошеність, неоднорідність рівня та обсягу подання інформації. Створення електронного біографічного ресурсу передбачає розробку вдосконаленої схеми інтегрованого персонального представлення інформації про бібліографа, де подаються такі основні взаємопов'язані блоки верхнього ієрархічного рівня біографічної інформації, як електронна бібліотека, мультимедійні ресурси, тезаурус.

Вищезазначене продукує нас до висновку, що УБО є ресурсом, який набуває значення електронної колекції спадщини вченого, а відтак – він має виконувати функції електронного архіву українських бібліографів. Безумовно, така інформація не може претендувати на повноту представлення життєвого шляху та бібліографічної спадщини вченого повною мірою, але здатна показати його значення для історії науки та конкретно бібліографознавства.

Список використаних джерел

1. Chowdhury G. Access and usability issues of scholarly electronic publications / G. Chowdhury // *Scholarly Publishing in an Electronic Era. International Yearbook of Library and Information Management* (2004/2005). – 2005. – P. 77–98.
2. Chowdhury S. Usability and impact of digital libraries : a review / S. Chowdhury, M. Landoni, F. Gibb // *Online Information Review*. – 2006. – № 6. – P. 656–680.
3. Garcia Marco F. J. Hypertext and indexing languages : common challenges and perspectives / F. J. Garcia Marco, M. A. Estaban Navarro // *Knowledge organization and change : proceedings of the Fourth International ISKO Conference, 15-18 July 1996, Washington DC. – Frankfurt/Main : Index Verlag, 1996. – P. 87–94.*

4. ODLIS : Online Dictionary of Library and Information Science : [electronic resource] // ODLIS : Online Dictionary of Library and Information Science. – Electronic data. – Acces mode: <https://www.library.ucsb.edu/research/db/1182>. –Screen mode.

5. UNIMARC Manual : Bibliographic Format 1994 : [electronic resource]// IFLA. – Electronic data. – Acces mode: <https://archive.ifa.org/VI/3/p1996-1/sec-uni.htm>. –Screen mode.

6. Wittenberg K. Electronic Publishing / K. Wittenberg // Chronicle of Higher Education. – 2000.– Vol 47. – № 16. – P. 24–25.

7. Авдеева Н. В. Электронная библиотека диссертаций Российской государственной библиотеки : история создания и перспективы развития / Н. В. Авдеева // Информационные ресурсы России. – 2009. – № 5 – С. 17–21.

8. Антоненко І. П. Електронні ресурси як об'єкт каталогізації : історія питання, термінологія, форматне забезпечення / І. П. Антоненко, О. В. Баркова // Бібліотечний вісник. – 2004. – № 2. – С. 11–22.

9. Антопольский А. Б. Правовые и технологические проблемы создания и функционирования электронных библиотек / А. Б. Антопольский, Е. А. Данилина, Т. С. Маркова. – Москва : ПАТЕНТ, 2008. – 207 с.

10. Земсков А. И. Электронная информация и электронные ресурсы : публикации и документы, фонды библиотек / А. И. Земсков, Я. Л. Шрайберг; под ред. Л. А. Казаченковой. – Москва : Издательство «ФАИР», 2007. – 528 с. – (Спец. издат. проект для б-к).

11. Лавренова О. А. На пути к электронной библиотеке / О. А. Лавренова // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире : 7-я Междунар. конф. «Крым 2000»: материалы конф. – 2000. – Т. 1. – С. 289–292.

12. Майстрович Т. В. Проблемы формирования фонда электронных документов / Т. Майстрович // НТБ. – 2000. – № 10. – С. 37–32.

13. Майстрович Т. В. Типология электронных библиотек / Т. В. Майстрович // Электронная библиотека : современные технологии интеграции информационных ресурсов : сб. науч. тр. – Санкт-Петербург, 2011. – С. 46–53.

14. Попик В. І. Ресурси довідкової біографічної інформації : історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку : монографія / В. І. Попик; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – 520 с.

15. Самбулов Д. В. Сравнительный анализ электронных книг / Д. В. Самбулов // International Journal of Open Information Technologies. – 2013. – Т. 1. – № 3. – С. 11–19.

16. Электронные библиотеки в образовании : специализированный учебный курс : практическое руководство / Институт ЮНЕСКО по информационным технологиям в образовании.– Москва : ЮНЕСКО, 2007.– 247 с.

17. Электронные издания : Основные виды и выходные сведения : Межгосударственный стандарт :ГОСТ 7.83-2001.– Минск : Межгосударственный совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 2002.– 13 с.

References

1. Chowdhury, G. (2005) Access and usability issues of scholarly electronic publications. Scholarly Publishing in an Electronic Era. International Yearbook of Library and Information Management (2004/2005), 2005,77–98 [in English].

2. Chowdhury, S., & Landoni, M., Gibb, F. (2006) Usability and impact of digital libraries : a review. Online Information Review, 6, 656–680 [in English].

3. Garcia Marco, F. J., & Navarro Estaban, M. A. (1996) Hypertext and indexing languages : common challenges and perspectives. Knowledge organization and change : proceedings of the Fourth International ISKO Conference, 15–18 July 1996, Washington DC. Frankfurt-am-Main: Index Verlag, 87–94 [in English].

4. ODLIS : Online Dictionary of Library and Information Science. ODLIS : Online Dictionary of Library and Information Science. Retrieved from <https://www.library.ucsb.edu/research/db/1182> [in English].

5. UNIMARC Manual : Bibliographic Format 1994. IFLA. Retrieved from <https://archive.ifa.org/VI/3/p1996-1/sec-uni.htm> [in English].

6. Wittenberg, K. (2000) Electronic Publishing. Chronicle of Higher Education, 47, 16, 24–25 [in English].

7. Avdeeva, N. V. (2009) Jelektronnaja biblioteka dissertacij Rossijskoj gosudarstvennoj biblioteki : istorija sozdanija i perspektivy razvitija. Informacionnye resursy Rossii, 5, 17–21 [in Russian].

8. Antonenko, I. P., & Barkova, O. V. (2004) Elektronni resursi jak objekt katalogizacii : istorija pitannja, terminologija, formatne zabezpečennja. Biblioteknij visnik, 2, 11–22 [in Ukrainian].

9. Antopol'skij, A. B., & Danilina, E. A., Markova, T. S. (2008) Pravovye i tehnologicheskie problemy sozdanija i funkcionirovanija jelektronnyh bibliotek. Moskva: PATENT, 207 [in Russian].

10. Zemskov, A. I., & Shrajberg, Ja. L. (2007) Jelektronnaja informacija i jelektronnye resursy : publikacii i dokumenty, fondy bibliotek. L. A. Kazachenkovej (Ed.) Moskva: Izdatel'stvo «FAIR», 528 [in Russian].
11. Lavrenova O. A. (2000) Na puti k jelektronnoj biblioteke. Proceeding from: 7 International conference «Krym 2000», 1, 289–292 [in Russian].
12. Majstrovich T. V. (2000) Problemy formirovanija fonda jelektronnyh dokumentov. NTB, 10,37–32 [in Russian].
13. Majstrovich T. V. (2011) Tipologija jelektronnyh bibliotek. Jelektronnaja biblioteka : sovremennye tehnologii integracii informacionnyh resursov : sb. nauch. tr. Sankt-Peterburg, 46–53 [in Russian].
14. Popik V. I. (2013) Resursi dovidkovoї biografichnoї informacii : istorichnij dosvid formuvannja, suchasnij stan, problemi ta perspektivi rozvitku : monografija. Kyiv, 2013, 520[in Ukrainian].
15. Sambulov D. V. (2013) Sravnitel'nyj analiz jelektronnyh knig. International Journal of Open Information Technologies, 2013, 1, 3, 11–19 [in Russian].
16. Jelektronnye biblioteki v obrazovanii : specializirovannyj uchebnyj kurs : praktičeskoe rukovodstvo (2007). Institut JuNESKO po informacionnym tehnologijam v obrazovanii. Moskva: JuNESKO, 247[in Russian].
17. Jelektronnye izdanija : Osnovnye vidy i vyhodnye svedenija : Mezhhgosudarstvennyj standar : GOST 7.83-2001 (2002). Minsk: Mezhhgosudarstvennyj sovet po standartizacii, metrologii i sertifikacii, 13[in Russian].